

REVIEWS, BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Scrisorile Regelui Ferdinand al României, I (stabilirea textului, note și studiu introductiv de Sorin Cristescu), Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015, 452 p.

În 2015, Editura Cetatea de Scaun publica primul volum din Scrisorile Regelui Ferdinand, alese, transliterate și traduse de istoricul Sorin Cristescu într-un demers științific și util pentru cunoașterea istoriei Casei Regale a României și a domniei regelui Ferdinand. Această corespondență se găsește în fondul *Casa Regală. Personale – Ferdinand*, aflat la Arhivele Naționale ale României. Sunt cca. 240 de scrisori, în majoritate în limba germană, adresate unchiului său, Regele Carol I, fraților săi, Carl Anton și Wilhelm, lui Wilhelm al II-lea, împăratul Germaniei, cele către fiul său, principele Carol, către Ionel Brătianu, către regele Italiei, Victor Emanuel al III-lea, către generalul Berthelot și cele către Elena Văcărescu.

De mai bine de un deceniu, istoricul Sorin Cristescu s-a dedicat traducerii și publicării de izvoare, mai ales corespondență din fondurile Casa Regală și rapoarte diplomatice, documente scrise, în mare parte în limba germană. Dintre aceste lucrări amintim: *Carol I – Corespondența personală*, București, Editura Tritonic, 2005; *Carol I și politica României*, București, Editura Paideia, 2007; *Regele Carol I și diplomații Austro-Ungariei acreditați la București, I-IV, din 1877 până în 1913*, tot la Editura Paideia.

Lucrarea de față beneficiază de o prefață scrisă de istoricul Sorin Liviu Damean și un studiu introductiv al lui Sorin Cristescu, care cuprinde considerații asupra epocii 1866-1938 și mențiuni referitoare la scrisorile principelui moștenitor, respectiv regelui Ferdinand. Urmează apoi scrisorile propriu-zise din perioada 1875-1924, iar la final trei documente anexe, dintre care remarcăm un articol despre însemnările doctorului I. Mamulea privind boala regelui Ferdinand scris de dr. Mihail Mihailide în *Viața Medicală*. Din acest articol reiese că Regele Ferdinand a murit la 62 de ani, ca urmare a unei boli grave, tardiv depistate și asupra căreia nu s-a intervenit la timp. Mai mult decât atât, boala regelui a devenit un secret, chiar și pentru primul-ministru Ionel Brătianu, ori dispariția neașteptată a regelui ar fi fost un risc pentru situația politică a momentului.

Din scrisorile reunite în acest volum descoperim un principe și apoi un rege, dar mai ales un om sensibil, profund și onest, cu un puternic simț al datoriei și al misiunii pe care o are de îndeplinit. Scrisorile sale sunt pline de observații pertinente asupra clasei politice românești. Iată ce îi scria fratelui său în 1889: “[...] trebuie să te ferești să judeci poporul după elita lui. Aceasta din urmă nici nu este românească și cu puține excepții are toate defectele unei anumite societăți din Paris.” (p. 56-57)

Pasiunea pentru botanică și cunoașterea ei îi oferă tânărului principe prilejul de a descoperi spațiul românesc și din acest punct de vedere, în timpul călătoriilor pe Dunăre ori la munte, prin pădurile pline de plante, descrise cu entuziasm în scrisori. De asemenea, având studii militare și fiind ofițer, Ferdinand are observații asupra corpului militarilor români, fie ei ofițeri sau simpli soldați: “Ofițerii fac în general o bună impresie, sunt destoinici și cu maniere distinse, uneori le lipsește, desigur, disciplina în serviciu, mai ales

la cavalerie. Soldatul este și el destoinic și având în vedere scurta sa perioadă de instrucție, face foarte, foarte mult...” (p. 57)

Un capitol aparte îl ocupă scrisorile către Elena Văcărescu și cele primite de la aceasta. Având în vedere Statutul Casei Regale, potrivit căruia moștenitorul tronului nu se putea căsători decât cu o membră a unei case domnitoare, legătura dintre Ferdinand și Elena Văcărescu, sprijinită și de Regina Elisabeta, a iscat o adevărată criză dinastică. Legătura dintre cei doi, rămasă secretă de urechile regelui a dus la exilarea reginei și la despărțirea celor doi îndrăgostiți. În iulie 1891, aflat la Sigmaringen, Ferdinand îi scria regelui Carol I: “[...] am ajuns la concluzia că rațiunea este cea care trebuie să-i poruncească inimii, și că acolo unde este vorba de liniștea țării mele trebuie să renunți la orice considerent sau preferință de natură personală, dacă vrei să te dedici cu totul misiunii pe care ți-ai ales-o; să pui lucrurile pământești mai presus de cele spirituale este o nedreptate și un păcat, așa că sunt ferm hotărât să aduc țării care mi-a oferit încrederea ei cel mai greu sacrificiu personal și sunt ferm convins că în aceste condiții agitația se va potoli...” (p. 93) Renunțarea la sine și simțul datoriei sunt coordonatele caracterului tânărului principe și mai apoi rege și care vor face din el un personaj sacrificat pe toate planurile. La câteva luni de la despărțirea de Elena Văcărescu, în scrisorile lui Ferdinand apare Missy (Marie de Edinburgh)¹, cea care avea să îi devină soție în 1893.

O altă parte importantă o reprezintă cea a scrisorilor din perioada Primului Război Mondial, adresate sau primite de la împăratul Wilhelm al II-lea, cele către Victor Emanuel al III-lea, regele Italiei, către fratele său, către oameni politici – Ionel Brătianu, Al. Marghiloman, Al. Beldiman – și militari – gen. Peticari, H. Berthelot –, dar și proiectul elaborat de regele Ferdinand pentru expozeul ținut la Consiliul de Coroană de la Cotroceni în 14/27 august 1916. Până în 1916, regele Ferdinand rămâne loial înțelegerii făcute în 1883 de unchiul său, regele Carol I, cu Tripla Alianță. Într-o scrisoare către Wilhelm al II-lea din octombrie 1914, Ferdinand scria: “Ca și răposatul meu Unchi sunt și eu convins de faptul că o politică de alianță a țării mele cu Puterile Centrale nu poate fi decât utilă din punct de vedere politic și benefică din punct de vedere economic și comercial și că renunțarea la politica dusă de atâția ani poate aduce mari primejdii pentru viitorul României. Nu pot să-ți ascund faptul că în această clipă situația mea este extrem de dificilă în măsura în care această părere nu este împărtășită nici de un număr semnificativ de oameni politici influenți și nici de opinia publică a țării.” (p. 380)

În proiectul de expozeu ținut la Consiliul de Coroană din 1916, regele prezintă avantajele și dezavantajele alianței României fie de partea Puterilor Centrale, fie de partea Antantei, el însuși înclinând spre alianța tradițională cu Germania spunând că “[...] denunțarea în plin război a tratatelor solemne, stabilite de mai bine de 30 de ani și consacrate prin asentimentul tuturor guvernelor noastre, ar fi în ochii mei un act lipsit de loialitate și care ar putea să păteze bunul renume al României... Pentru mine, politica onestă și loială va fi întotdeauna cea mai bună, căci atunci când luăm onoarea drept criteriu nu putem să regretăm niciodată nimic.” (p. 390) De asemenea, Ferdinand își exprimă temerea că Rusia își va realiza politica ei tradițională de expansiune spre Balcani și Constantinopol, în condițiile în care nici Franța și nici Anglia nu s-ar putea opune, fapt care reiese din corespondență pe tot parcursul războiului.

¹ Marie Alexandra Victoria de Saxa-Coburg-Gotha, fiica mai mare a lui Alfred Ernest Albert de Saxa-Coburg-Gotha, duce de Edinburgh, fiu al reginei Victoria și a Mariei Alexandrovna Romanov, unica fiică a țarului Alexandru al II-lea al Rusiei.

Interesante sunt și ciornele scrisorilor adresate lui Ionel Brătianu, în care regele își exprimă sentimentele de devotament față de interesele României la Conferința de pace de la Paris și în care își exprimă temerile față de atitudinea marilor puteri: “Sunt eu probabil prea pesimist în aprecierile mele și aș vrea să fiu un profet mincinos, dar n-am crezut niciodată în dezinteresul absolut al marilor puteri și cred că greșelile pe care le-au săvârșit mereu și pe care se pare că vor să le perpetueze provin în mare parte din faptul că nu-și dau osteneala să cunoască sufletul și caracterul celor mici, pe care îi privesc de la înălțimea rolului lor de tutore pe care l-au jucat mereu cu atâta fast, cu atâta zgomot și așa de puțin tact.” (p. 405)

Din considerațiile și observațiile făcute în corespondența sa, regele Ferdinand se dovedește un bun analist al situației internaționale, mai ales în contextul Primului Război Mondial și un apărător al intereselor României, față de care a avut un devotament sincer și nedisimulat pe tot parcursul domniei sale.

Mirela Tîrnă

Árpád Hornyák, *Hungarian-Yugoslav Relations, 1918-1927*, New York, Columbia University Press, 2013, 426 p. (bibliographic essay, bibliography and three maps)

Árpád Hornyák este cercetător științific principal la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Ungariei și profesor de istorie la Universitatea din Pécs. Domnia sa predă disciplinele *Istoria Balcanilor în secolele al XIX-lea și al XX-lea* și *Politica externă a Ungariei în secolul al XX-lea*. Studiile sale se axează pe relațiile ungaro-iugoslave din secolul al XX-lea.

În cartea de față, Árpád Hornyák tratează evoluția relațiilor diplomatice dintre Ungaria și statul sârbilor, croaților și slovenilor de la sfârșitul Primului Război Mondial până la 5 aprilie 1927. Anul 1927 a reprezentat un punct de cotitură în istoria diplomației ungaro-iugoslave. Autorul consideră că semnarea pactului de prietenie ungaro-italian, care a plasat Ungaria și Iugoslavia în două tabere divergente, a pus capăt pașilor prudenți și ezitanți făcuți spre o tentativă de apropiere în anul precedent.

La sfârșitul Primului Război Mondial, pe harta Europei s-au produs schimbări esențiale: s-au prăbușit Imperiile German, Austro-Ungar, Rus și Otoman, ceea ce a dus la apariția unui mozaic de noi state, cum ar fi Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Lituania, Letonia, Estonia și Finlanda, în timp ce altele, cum ar fi Regatul României și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor, și-au extins teritoriile.

Specificitatea relațiilor diplomatice ungaro-iugoslave a ținut seama de relațiile Iugoslaviei cu Italia, fiecare mișcare politică exercitată de Italia a influențat în mod semnificativ orice acțiune politică din partea Belgradului. Un alt factor menționat de autor, care a influențat relațiile ungaro-iugoslave, a fost rolul pe care l-a jucat Europa Centrală, inclusiv Ungaria, în politica externă iugoslavă. Autorul subliniază că această regiune avea o importanță foarte redusă în ochii Belgradului, comparativ cu aspirațiile iugoslave în ceea ce privește Balcanii.

Această carte cuprinde trei părți.